
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ЖАҲОН ТАРИХИ КАФЕДРАСИ

ЖАҲОН ТАРИХИНИНГ ДОЛЗАРҒ МУАММОЛАРИ

*мавзусидаги Республика миқёсидаги онлайн
илмий-амалий анжуман*

МАТЕРИАЛАРИ

БУХОРО – 2020

ЖАҲОН ТАРИХИНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Илмий – амалий анжуман Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги тасарруфидаги олий таълим ва илмий-тадқиқот муассасаларида 2020 йилда Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 7 февралдаги № 56-ф сонли фармойиши асосида Бухоро давлат университетида 2020 йилнинг 24 сентябрь куни “Жаҳон тарихининг долзарб муаммолари” мавзусида Республика миқёсида онлайн илмий-амалий анжумани белгиланган тадбирларни амалга ошириш мақсадида ўтказилди.

МАСЪУЛ МУҲАРРИР:

Ҳайитов Ш.А. – БухДУ профессори, тарих фанлари доктори

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Бухоро давлат университети ректори,
иқтисод фанлари доктори , профессор

О.Х.Ҳамидов

Илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректор, иқтисод
фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD,)доцент

О.С.Қаҳҳоров

Тарих ва маданий мерос факультети декани в.в.б.

Ж.Р.Жўраев

Жаҳон тарихи кафедраси мудири, тарих
фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент

О.Р.Рашидов

Жаҳон тарихи кафедраси доценти,
тарих фанлари номзоди

К.Ж.Рахмонов

Бухоро тарихи кафедраси ўқитувчиси,
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Д.М.Жамолова

Тўплаб нашрга тайёрловчилар:

*Рашидов О.Р. – Жаҳон тарихи кафедраси мудири, т.ф.ф.д., (PhD), доц.
Жамолова Д.М. – Бухоро тарихи кафедраси ўқитувчиси, т.ф.ф.д., (PhD)
Ҳайитов Ж.Ш. – Жаҳон тарихи кафедраси ўқитувчиси, т.ф.ф.д., (PhD)*

**Илмий-амалий анжуман материалларида чоп этилаётган
мақола ва тезислардаги матн, манба ва адабиётлар учун
муаллифларнинг ўзлари масъулдирлар**

QUYI ZARAFSHON VOHASI DEHQONCHILIK AN`ANALARI

Jumayeva N.A

Buxoro tarixi kafedrasi katta o'qituvchisi

XIX asrning oxiri – XX asr boshlarida Buxoro , Karmana va Qorako'l vohalarini o'z ichiga olgan Quyi Zarafshon vohasida dehqonchilik madaniyatining o'ziga xos an`analari yuzaga kelgan . Bu an`analar avvalambor dehqonchilik texnikasi va mehnat qurollari bilan bog'liq bo'lgan .

Insoniyat hayoti, xo'jalik faoliyati ko'p jihatdan dehqonchilik ishlab chiqarishiga bog'liq bo'lib , mehnat qurollari uzoq o'tmishdan qolgan shakllarda edi . Yerni haydab shudgor qilish , yoki ekinlarga ishlov berish qo'sh-ho'kizlar yordamida amalga oshiriladi , shuning uchun ishchi hayvonlarning buxoroliklar hayotidagi ahamiyati nihoyatda baland bo'lgan. Ishchi hayvonlarni yaxshi oziqlantirish , ularni asrab avaylash hayotiy zaruriyatga aylangan edi. Kuzgi shudgor paytida ham asosiy ishchi kuchi qo'sh-ho'kizlar bo'lib , ular qo'shilgan omochlarda yer haydalar , shudgor qilinar edi. Erta bahorda esa yerni ekishga tayyolash, six mola qilishda ham asosiy ishchi hayvon ho'kizlar, ba'zan otlardan foydalanilar edi. Bahorgi yumushlar qizigan mart – aprel oylarida kunlar uzayib , havo harorati ham ko'tarilib borar , bunday sharoitda ayniqsa qishdan " eti yupun bo'lib , yoki yo'g'on cho'zildi – ingichka uzildi" bo'lib chiqqan jonivorlarning xizmatidan foydalanish barobarida ularni asrab – avaylash ham zarur bo'lgan .

Qadimgi buxoroliklar ishchi hayvonlarni yaxshi oziqlantirish bilan birga ularni salqin vaqtda , ko'proq tunda va erta saharda ishga solganlar. Bahorgi yumushlar qizigan pallada ishga solingan ho'kizlarga nisbattan " gava pushtash oftoba nabinad"-Ho'kizning tanasi quyosh ko'rmasin iborasi shundan shundan kelib chiqqan bo'lib , ho'kizlarni, umuman ishchi jonivorlarni quyosh tig'ida ishlatmasdan, ularni asrab – avaylash , ishni salqin vaqtda amalga oshirish lozimligi nazarda tutilgan.

Erta bahorda yerlarni ekishga tayyorlash , ekishni o'z vaqtida o'tkazish ham alohida tayyorgarlik va tajribalarni talab qilgan. Buxorolik Bobodehqonlar bahorning har bir lahzasidan unumli foydalanib ekish – tikish ishlarini o'z vaqtida amalga oshirishga harakat qilganlar. Bahorning

har daqiqasini g'animat bilib , ekishni ertaroq amalga oshirishga intilganlar. Xalqda "sepilgan urug' ho'kizning tanasiga tegmasin" iborasiga bahorgi ekish paytida erga sepilgan urug' ishchi jonivorlarning tanasiga tegilib erga tushguncha vaqt boy beriladi, degan ma'no anglatgan.

Yerga ishlov berish , ekinlarni parvarishlash borasida ham an'anaviy usullar asosida katta tajriba to'plangan. Ota bobolarimiz bir qator agrotexnik usullarni kashf qilganlar. Shulardan biri oq jo'xori ostini to'pchalash usulidir.

Ma'lumki xalqimiz oshxonasida go'ja taomi qadimdan mavjud bo'lib, uni asosan oq jo'xoridan tayyorlashgan va qatiq qo'shib iste'mol qilingan. Oq jo'xorini yetishtirish esa boshqa ekin turlariga qaraganda alohida agrotexnika talab qilgan. Buning uchun mahalliy o'g'itdan yaxshilab to'yintirilgan , suvga qulay joy tanlanib ekin ekilgan. Ekin qator orasi, butalar oralig'i 40 -50 sm dan kam bo'lmasligi kerak bo'lgan. Ekin unib chiqqandan so'ng uni yagonalab , begona o'tlardan tozalab turilgan.

Buxoroning issiq va quruq havo sharoiti , suv tanqisligi davrida balandligi bir metrcha keladigan oq jo'xorining har bir tubiga alohida – alohida ishlov berilib,osti yumshatilib,yumshoq tuproqdan kunda ostiga tortilib, to'pcha qilingan . Buning natijasida nam uzoq saqlangan va butaning mustahkamligi, shamol va tabiiy ofatlarga bardoshligi oshgan . Oq joxori 2 - 2,5 metr balandlikkacha o'sib , har bir tubi 3 – 4 tagacha bosh bog'lagan yoki har bir tubdan kamida bir kilogacha hosil olingan. Qishloq joylarida yashovchi buxoroliklarning ayvonida uzun qator qilib osib qo'yilgan oq jo'xori boshlarini kech kuzgacha uchratish mumkin edi. Yozning issig'ida obdon qurigan oq jo'xori boshlari yanchilib , doni sovurilib olingan , yaxshilab tozalanib, alohida quruq joyda saqlangan. Kuz va qish mavsumlarida uning donidan go'ja taomi pushirilib iltemol qilingan

Buxoro an'anaviy dehqonchiligining yana bir usuli poliz mahsulotlaridan qovun va tarvuz etishtirishda qo'llangan "Varqoni" usulidir. Bu usul haqidagi ma'lumotlarni tarixiy yozma manbalarda uchratmadik. Axborotchilarning xotiralariga suyanib fikr yuritdik.

Buxoro vohasining o'ziga xos iqlimi va tuproq sharoitida poliz mahsulotlari yetishtirish alohida qunt va tajriba talab qilgan. Zarafshon daryosining serunum tuproqli adog'lari , katta kanallarning to'g'on

atroflari suvga serob , sernam va yumshoq bo`lib , daryo va kanallar oqizib kelgan loyqadan to`yinib , unumdorligi oshgan joylar edi. Bunday joylarda poliz ekinlaridan qovun va tarvuz ekilsa yuqori hosil berar edi. Ekilgan qovun unib chiqib , palak otib gulga kirgach,suvga bostirib sug`orilgan yoki toshqin bo`lsa suv ostiga qolgan. Bu holda yer tobga kelgach ag`darma chopiq qilinib , har bir tup ostiga tuproq to`pcha qilingan . Bu usulni suv inshootining bosh qismi to`g`on nomi bilan yoki qadimgi so`g`diy tilida "varq " - "to`g`on nomi bilan "Varqoni" deyilgan . Varqoni – to`g`on boshi dehqonchiligi bo`lib , etishtirilgan poliz mahsulotlari serob va nihoyatda mazali bo`lgan.

An`anaviy Buxoro dehqonchiligida poliz ekinlarini yagonalashda alohida e`tibor qaratilgan. Xalqda "bir palakdan ikki qovun , ikki palakdan bir qovun" iborasida qovun,tarvuz,qovoq va boshqa ekinlarni o`z vaqtida yagonalashning nihoyatda zarurligi ko`rsatilgan.

Shunday qilib, XIX arsning oxiri-XX asr boshlaridagi buxoroliklar og`ir sharoitlarga qaramay o`zlarining asriy tajribalari asosida,ananaviy ehqonchilik usullari yordamida mo`l-ko`l hosil yetishtirishga muvaffaq bo`lganlar.

ADABIYOTLAR:

1. Dala etnografik ma`lumotlari,axborotchi Shodi Ro`ziyev, 1980-y.(Ahmad Jumayevning shaxsiy arxividan)
2. (Ho`kizning tanasi uyosh ko`rmasin) Dala etnografik ma`lumotlari. Axborotchi A.Jumayev , 2012yil.
3. Dala etnografik ma`lumotlari . Axborotchi Jo`rayev R. 2003 yil
4. Dala etnografik ma`lumotlari . Axborotchi Jumayev A. 2020 yil

REFORMS IN THE FIELD OF ARCHIVAL SYSTEM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Xasanov Miralisher Mirsaid o`g`li
National University of Uzbekistan

In order to improve public administration and control in the field of archives and office work in the Republic of Uzbekistan, to further accelerate the digitization of paper, film, photo and phono documents, as well as five priority areas for development of the Republic of Uzbekistan in

Эшкуватов Б.В. Марказий осиё цивилизациясида христианлик динининг ўрни ва минтақага христианликнинг кириб келишига доир айрим мулоҳазалар.....	190
Ҳаётова Н.З. Бухоро туризмини ривожлантириш истиқболлари.....	196
Elimov L. Amir Temurning tarix shahnasiga kirib kelishi yevropalik tarixchilar nigohida	201
Ҳайдарова Ҳ. Носир Хисравнинг ахлоқий ғоялари	206
Халмаматов О.А. Туркистонда “Божхона низом”ларининг пайдо бўлиши.....	211
Турдиев Б. С. Жаҳон цивилизациясида маънавий янгиланишлар тўғрисидаги концепциялар эволюцияси.....	216
Zaripov S.D. Amir Temur va Temuriylar davridagi to’y, marosim va bayramlarning jamiyat hayotida tutgan o’rni.....	222
Норова М.Ф. Сайфиддин Бохарзийнинг тасаввуф тарихидаги ўрни.....	225
Примов М. Совет даврида картография билан боғлиқ илмий ва ўқув муассасаларининг ташкил этилиши.....	230
Жамолова М. Туркистон жаҳидларининг сиёсий ташкилотлари тарихи: “Иттиҳоди Тараққий” дан “Туркистон миллий бирлиги”гача	235
Маматова М.Б. История чая в Англии.(XVI-XIX в.в.).....	241
Jumayeva N.A. Quyi Zarafshon vohasi dehqonchilik an`analari	244
Xasanov M. M. Reforms in the field of archival system in the republic of Uzbekistan	246
Axatov S. A. Mustafo Cho’qay – markaziy osiyolik siyosat arbobi	253
Султонова А. Ўрта асрлар фанлар академиясининг жаҳон цивилизациясида тутган ўрни	256
Умаров Б.Б. Буюк олим Н.А.Кисляковнинг педагогик фаолиятига назар.....	260